

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยแนวทางการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนเป็นการศึกษาวิจัยทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นหลักมีทั้งกลุ่มบ้านปฏิบัติการและกลุ่มบ้านควบคุมหรือเปรียบเทียบ การวิจัยครั้งนี้มีวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ดำเนินการและประชากรเป้าหมายที่ศึกษา

1.1 พื้นที่ดำเนินการศึกษา

ดำเนินการในพื้นที่ภายใต้การประสานงานของคณะอนุกรรมการประสานงานวิจัยระหว่างมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีการประสานงานและดำเนินการในภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดชัยนาท ดำเนินการใน 1 ชุมชน คือชุมชนบ้านวังยาว และชุมชนเปรียบเทียบ 1ชุมชน ได้แก่บ้านแขกในตำบลเที่ยงแท้ อำเภอสรรคบุรี

ภาคตะวันตก ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี ดำเนินการใน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านห้วยหินดำ ป่าผากและห้วยขนุน และชุมชนเปรียบเทียบ 1 ชุมชน ได้แก่ บ้านละว้าวังควาย ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง

ภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดปราจีนบุรี ดำเนินการใน 1 คือ ชุมชนตำบลท่างาม และชุมชนเปรียบเทียบ 1 ชุมชน ได้แก่ตำบลดงพระราม อำเภอเมือง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ ดำเนินการใน 1 ชุมชนคือชุมชนบ้านเทพนา และเปรียบเทียบ 1 ชุมชน ได้แก่ชุมชนโคกกระเบื้องไห ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิตย์

รวม 4 จังหวัด ดำเนินการใน 4 ชุมชน และชุมชนเปรียบเทียบ 4 ชุมชน รวม 8 ชุมชน

การดำเนินการได้ดำเนินการวิจัยร่วมกับประชากรในชุมชนทั้ง 4 พื้นที่ โดยในบางพื้นที่จะมีการดำเนินการในชุมชนลักษณะเป็นหมู่บ้าน บางชุมชนเป็นกลุ่มบ้านประกอบด้วย 3 หมู่บ้านรวมกัน บางชุมชนดำเนินการในขอบเขตระดับตำบล

ประชากรเป้าหมาย การดำเนินการกับประชาชนในพื้นที่วิจัยทั้ง 4 ชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยคัดเลือกจากประชาชนในชุมชนที่สนใจเข้าร่วมดำเนินการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนเป้าหมาย ชุมชนละ 50 ราย

และคัดเลือกชุมชนเปรียบเทียบซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกับชุมชนเป้าหมายซึ่งเป็นชุมชนควบคุมได้รับการส่งเสริมแนะนำหรือสนับสนุนจากส่วนงานหรือองค์กรอื่นๆใดเลย ชุมชนละ 50 ราย

2. ระยะเวลาดำเนินการศึกษาวิจัย

เป็นการศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) และวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน โดยดำเนินการเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 เป็นระยะการสร้างรูปแบบหรือแนวทางการดำเนินงาน และระยะที่ 2 เป็นระยะการปฏิบัติการและการประเมินผลการปฏิบัติการ เวลาดำเนินการวิจัยทั้งหมด 18 เดือน ดังนี้

2.1 ระยะที่ 1 ระยะ สร้างรูปแบบหรือแนวทาง ดำเนินงาน โดยดำเนินการดังนี้

- (1) ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ
- (2) ศึกษาสถานการณ์องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย การจัดการความรู้และการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยการสัมภาษณ์และ focus group ในจังหวัดภาคกลาง ภาคตะวันตกและภาคตะวันออก
- (3) จัดเวทีระดับกลุ่ม ชุมชน ในพื้นที่เป้าหมายปฏิบัติการ
- (4) จัดเวทีสัมมนาระดับโครงการ/ชุดโครงการ
- (5) สัมมนาพัฒนารูปแบบหรือแนวทาง
- (6) จัดเวทีระดับกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้

2.2 ระยะที่ 2 และ 3 ระยะกำหนดแผน ปฏิบัติการในพื้นที่และประเมินผลการปฏิบัติการ เป็นระยะที่ดำเนินการควบคู่กันใน 2 ขั้นตอน โดยดำเนินการดังนี้

1. ระยะกำหนดแผนและปฏิบัติการในพื้นที่ ดำเนินการดังนี้

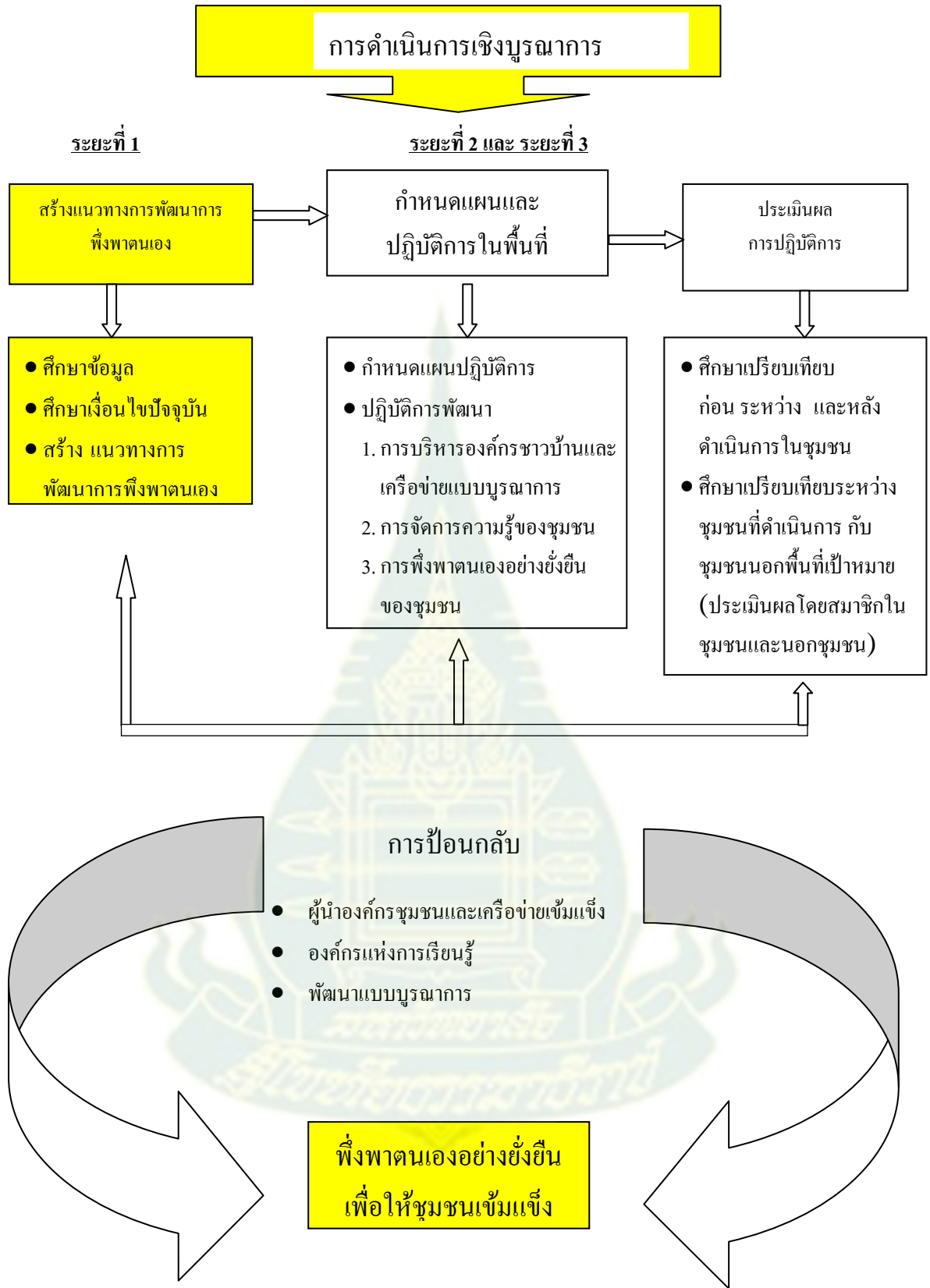
- 1) กำหนดแผนปฏิบัติการ
- 2) นำแนวทางการพัฒนาการพึ่งพาตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืนที่ได้ ไปปฏิบัติการในพื้นที่

2. ระยะประเมินผลการปฏิบัติการ ดำเนินการดังนี้

- 1) ศึกษาเปรียบเทียบ ก่อน ระหว่าง และหลังดำเนินการในชุมชน

- 2) ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง ชุมชนที่ดำเนินการ กับชุมชนนอกพื้นที่เป้าหมาย
(ประเมินผล โดยสมาชิกในชุมชนและนอกชุมชน)
ดังภาพต่อไปนี้

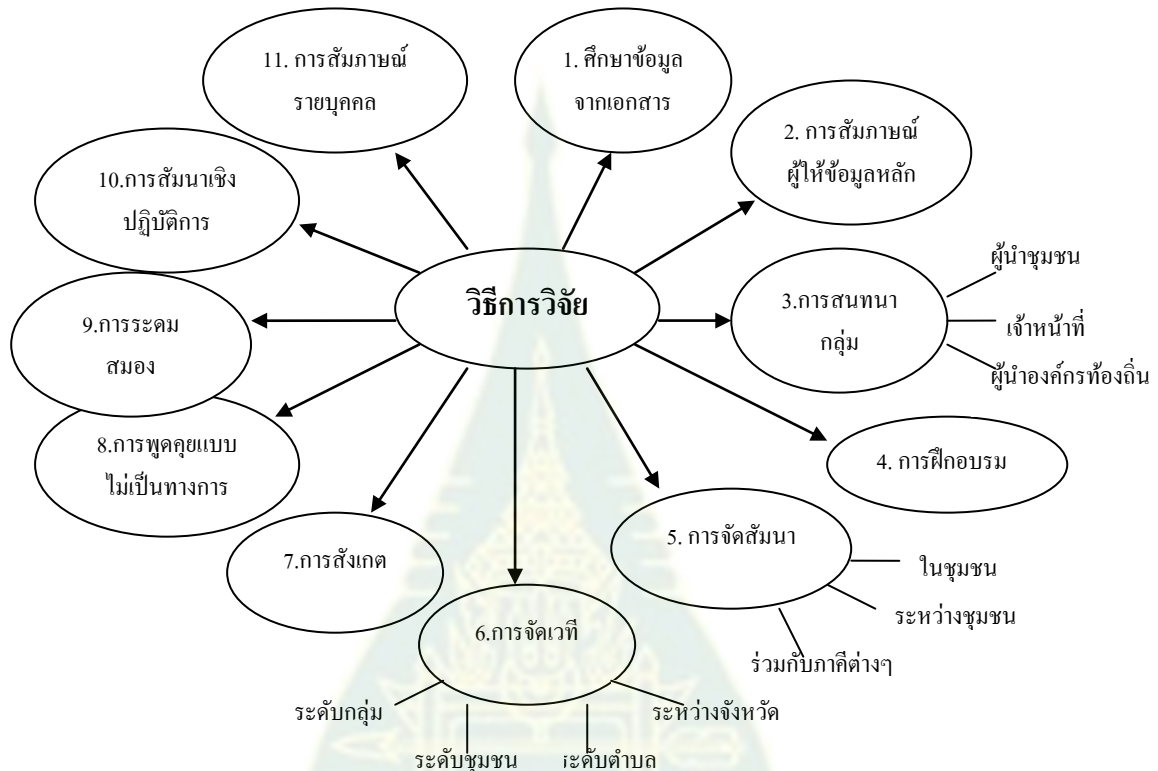

ภาพที่ 8 กระบวนการศึกษาวิจัย

3. วิธีการศึกษาและเครื่องมือในการวิจัย

3.1 วิธีการวิจัย ในการวิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ในการวิจัยมีการใช้วิธีการวิจัย

แบบผสมผสาน ดังภาพ

ภาพที่ 9 วิธีการวิจัย

การปฏิบัติการวิจัยได้ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย การบริหารองค์กรชาวบ้านและการจัดการความรู้แบบบูรณาการของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยเครื่องมือต่างๆดังนี้

ชุดที่ 1 แบบสอบถามชุดโครงการวิจัย การบริหารองค์กรชาวบ้านและการจัดการความรู้แบบบูรณาการของชุมชน แบบสอบถามประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิก ตอนที่ 2 ความรู้ในการทำกิจกรรมกลุ่มอาชีพ/การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และ ตอนที่ 3 องค์ประกอบการพึ่งพาตนเอง เป็นเครื่องมือใช้รวมทุกโครงการย่อย

เครื่องมือดังกล่าวนี้สำหรับสอบถามสมาชิกในกลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่โครงการ ทั้งก่อนเข้าโครงการวิจัยและในระยะเวลาหลังก่อนสิ้นสุดโครงการเพื่อประเมินความก้าวหน้าของสมาชิกกลุ่ม จำนวน พื้นที่ละ 50 ราย

และสำหรับกลุ่มควบคุม ที่ไม่มีโครงการใดๆเข้าไปทำกิจกรรม พื้นที่ละ 1 กลุ่ม
ควบคุม พื้นที่ ละ 50 ราย

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์ โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและ
เครือข่ายแบบบูรณาการ เพื่อประเมินศักยภาพผู้นำ พัฒนาตัวชี้วัดในการพัฒนาผู้นำ ศึกษารูปแบบ
การพัฒนาผู้นำ ศึกษาปัญหา เงื่อนไขและการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาผู้นำ ตลอดจนพัฒนารูปแบบ
การบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับสถานการณ์
กลุ่ม คำถามเกี่ยวกับการบริหารงานกลุ่มและเครือข่าย และคำถามเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแกนนำกลุ่มหรือชุมชน ประมาณ 5-10 คน เป็นการ
สัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ชุดที่ 3. ประเด็นสนทนากลุ่ม KM Focus Group เป็นประเด็นชุดคำถามเกี่ยวกับการ
จัดการความรู้เพื่อศึกษาการสร้างและจัดการความรู้ชุมชนที่ผ่านมา การใช้ภูมิปัญญาในและนอก
การดำรงอยู่และการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชนรูปแบบการจัดการความรู้ชุมชนที่ดี ศึกษาปัญหา
เงื่อนไข ปัจจัยการแก้ไขปัญหาในการจัดการความรู้แบบบูรณาการ และพัฒนารูปแบบการจัดการ
ความรู้ชุมชนแบบบูรณาการที่เหมาะสม

สำหรับกลุ่มเป้าหมาย แกนนำกลุ่มหรือชุมชน ประมาณ 5-10 คน เป็นการสัมภาษณ์
แบบเจาะลึก

ชุดที่ 4. ประเด็นสนทนากลุ่ม Focus Group แนวทางการพัฒนาการพึ่งพาตนเองอย่าง
ยั่งยืนของชุมชน เพื่อประเมินสถานภาพด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากร จิตใจและสังคม ใน
ปัจจุบันของชุมชนพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนา ศึกษาแนวทางการพัฒนา ศึกษาปัญหา เงื่อนไขและการ
แก้ไขปัญหาในการพึ่งพาตนเองของชุมชน ประเด็นสนทนาประกอบด้วย ด้านสังคมและ
วัฒนธรรม ด้านทรัพยากร ด้านเทคโนโลยี

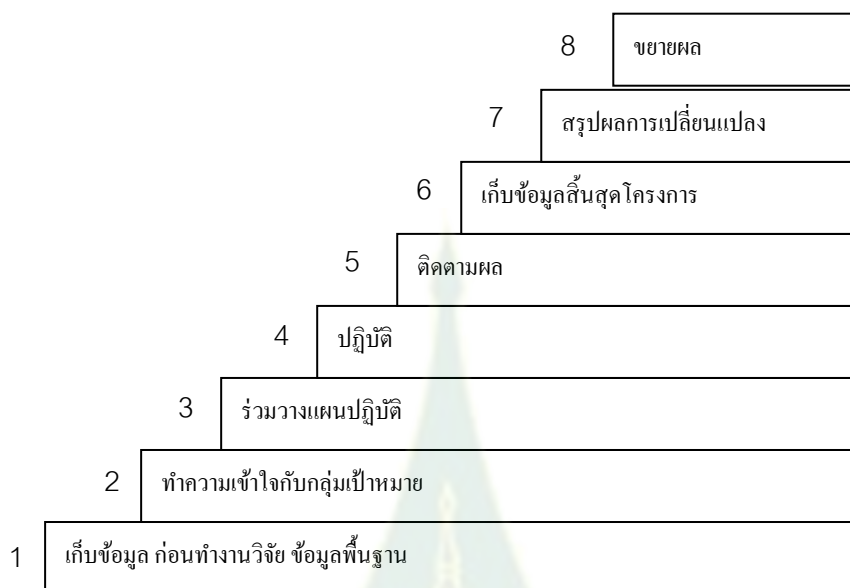
สำหรับกลุ่มเป้าหมาย แกนนำกลุ่มหรือชุมชน ประมาณ 5-10 คน เป็นการสัมภาษณ์
แบบเจาะลึก

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทำการวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จ
วิเคราะห์ค่าความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ยของข้อมูล

สรุปกระบวนการดำเนินงานวิจัย

ในการวิจัยสรุปขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังภาพ

ภาพที่ 10 สรุปกระบวนการดำเนินงานวิจัย

5. การปฏิบัติงานตามโครงการ

คณะวิจัยได้ดำเนินการในระยะเวลาที่ผ่านมา มีผลการดำเนินงานดังนี้

ที่	เดือน/ปี	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
1	มกราคม 2550	จัดประชุมหารือที่มวิจัยทำความเข้าใจ และกำหนดแผนปฏิบัติการ	- ได้แผนปฏิบัติการวิจัยร่วมกัน
2	กุมภาพันธ์ 2550	- คณะนักวิจัยลงพื้นที่ 4 ชุมชนใน 4 จังหวัดเพื่อศึกษาชุมชนเบื้องต้นและเตรียมชุมชน	- ได้ทราบข้อมูลพื้นฐานของชุมชน - เตรียมความพร้อมผู้นำ - ศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินการ
3	มีนาคม 2550	- คณะวิจัยได้ประชุม สรุปผลการลงพื้นที่ - ออกแบบเครื่องมือเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล - ทดสอบเครื่องมือที่บ้านบางพลับ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี - ปรับปรุงเครื่องมือ	- ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ - เครื่องมือเพื่อการศึกษาวิจัย - ปรับพื้นที่ศึกษา 1 ชุมชน จาก ต.ลำสนธิ อ.ลำสนธิ จ.ลพบุรี ไปเป็น ต.เที่ยงแท้ อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท

ที่	เดือน/ปี	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
4	เมษายน- พฤษภาคม 2550	<ul style="list-style-type: none"> - จัดเวทีชุมชนเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์จัดทำแผนชุมชนทั้ง 4 ชุมชน - สํารวจข้อมูลชุมชนเป้าหมาย 4 ชุมชน - สํารวจชุมชนเปรียบเทียบ 4 ชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ทราบสถานการณ์ชุมชนและแผนชุมชนทั้ง 4 ชุมชน - ชุมชนได้วิเคราะห์ตนเองและจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกับนักวิจัยด้านการพัฒนาองค์กร ด้านการจัดการความรู้และการพึ่งพาตนเอง - ได้ผลการสำรวจข้อมูลชุมชนเป้าหมาย
5	พฤษภาคม 2550	<ul style="list-style-type: none"> - จัดประชุมทีมนักวิจัยกำหนดกิจกรรมและแผนการพัฒนาชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้กิจกรรมที่เหมาะสมเพื่อดำเนินการ ในแต่ละชุมชน
6	มิถุนายน 2550	<ul style="list-style-type: none"> - จัดเวทีชาวบ้าน และแกนนำชุมชน และการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้ง 4 หมู่บ้าน และกลุ่มควบคุม - เรียนรู้ ศึกษาดูงาน เกษตรพึ่งพาตนเอง บ้าน นายทองเหมาะ แจ่มแจ้ง จังหวัด สุพรรณบุรี 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาแผนชุมชนและดำเนินการตามแผน - ได้แนวทางการศึกษาเรียนรู้เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน ทั้ง 4 ชุมชน
7	กรกฎาคม 2550	<ul style="list-style-type: none"> - จัดเวทีชาวบ้านและแกนนำชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมของชุมชน และติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงาน - เก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถามเพิ่มเติม 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้การดำเนินกิจกรรมและปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่อง - ได้แบบสอบถามและตรวจสอบแบบสอบถามในเบื้องต้น
8	สิงหาคม 2550	<ul style="list-style-type: none"> - ติดตามการดำเนินงานตามโครงการต่างๆของชุมชน - เก็บรวบรวมแบบสอบถามเพิ่มเติม 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ความก้าวหน้าของการดำเนินงาน และร่วมเวทีเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานต่อไป - ได้แบบสอบถามเพิ่มเติม
9	กันยายน 2550	<ul style="list-style-type: none"> - ติดตามการดำเนินงานและพบปะแลกเปลี่ยนและร่วมพัฒนาตัวแบบ และ ตัวชี้วัดต่างของชุมชน และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติมตามตัวชี้วัด 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติม และได้ ยกร่างตัวชี้วัดและพัฒนาตัวชี้วัดต่างๆที่จะ ใช้ในการดำเนินการต่อไป

ที่	เดือน/ปี	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
10	ตุลาคม 2550	<ul style="list-style-type: none"> - ติดตามการดำเนินงานและพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานร่วมกับชุมชนทั้ง 4 ชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม - วิทยากรให้ความรู้การจัดการภูมิทัศน์เพิ่มเติม ชุมชนบ้านดิน - วิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มย่อยร่วมของนักวิจัย - เตรียมชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น ชุมชนบ้านวังยาว อ.ด่านช้าง เตรียมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน โดยชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้แผนการพัฒนาองค์กรบ้านดินจังหวัดชัยภูมิและร่วมกันวิเคราะห์เพื่อการดำเนินงานต่อไป - ชาวบ้านได้เรียนรู้การพัฒนาแบบการจัดทำภูมิทัศน์ให้เหมาะสมกับชุมชนมากขึ้น - ได้ข้อสรุปการดำเนินงานเบื้องต้นเพื่อดำเนินการเพิ่มเติมต่อไป
11	พฤศจิกายน 2550	<ul style="list-style-type: none"> - ติดตามการดำเนินงานและพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานร่วมกับชุมชนทั้ง 4 ชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม - ร่วมจัดกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนบ้านวังยาว ด้านช้างร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ทดลองการท่องเที่ยว - จัดเวทีองค์กรชาวบ้านชุมชนบ้านท่างามร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ทราบข้อมูลการดำเนินงานของชุมชนเพิ่มมากขึ้น - ชุมชนได้มีการทดลองดำเนินการอย่างจริงจังเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน และร่วมคิดวิเคราะห์สรุปปัญหาและแนวทางแก้ไข - มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการดำเนินการพัฒนาชุมชนต่อไป
12	ธันวาคม 2550	<ul style="list-style-type: none"> - ติดตามการดำเนินงานและพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานร่วมกับชุมชนทั้ง 4 ชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม - ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระยะหลังสิ้นสุดโครงการ ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ข้อมูลเพิ่มเติมและตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน - ได้ข้อมูลตามแบบสอบถาม

ที่	เดือน/ปี	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
13	มกราคม 2551	<ul style="list-style-type: none"> - ติดตามการดำเนินงานและพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานร่วมกับชุมชนทั้ง 4 ชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม - ร่วมพัฒนารูปแบบหลังคาบ้านดินของชุมชนบ้านดิน จังหวัดชัยภูมิ - ประชุมเตรียมการสรุปงานการศึกษาวิจัยร่วมกับชุมชนตั้งแต่เริ่มโครงการและร่วมสรุปบทเรียนเพื่อการจัดสัมมนาพร้อมในเดือนกุมภาพันธ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ข้อมูลเรียนรู้การดำเนินงานของชุมชนเพิ่มเติม - ได้ข้อมูลในเชิงปริมาณตามแบบสอบถามทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
14	กุมภาพันธ์ 2551	<ul style="list-style-type: none"> - ติดตามการดำเนินงานของชุมชนต่างๆและเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม - เวทีเครือข่ายและสรุปผลการศึกษาวิจัยร่วมกันทุกชุมชนทั้ง 4 ชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ข้อมูลการดำเนินงานของชุมชนเพิ่มเติม - ชุมชนได้เรียนรู้การดำเนินงานสรุปของทุกชุมชนและร่วมเสนอความคิดเห็นกับนักวิชาการต่างๆด้วย
15	มีนาคม 2551	<ul style="list-style-type: none"> - พบปะเยี่ยมเยียนชุมชนและตามความก้าวหน้า - วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากเครื่องมือการวิจัย 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ข้อมูลเพิ่มเติมและทราบความก้าวหน้าของชุมชน - ได้ข้อมูลเชิงปริมาณในเบื้องต้น
16	เมษายน 2551	<ul style="list-style-type: none"> - พบปะและติดตามการดำเนินงานของชุมชนทั้ง 4 ชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติมทุกครั้งที่เข้าพบชุมชน - เตรียมจัดทำรายงานการวิจัย 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ข้อมูลเพิ่มเติมเตรียมสรุปผลการวิจัย - ได้ร่างรายงานการวิจัยทั้งหมด
17	พฤษภาคม 2551	<ul style="list-style-type: none"> - สรุปข้อมูลทั้งหมดของทุกชุมชน - วิเคราะห์ข้อมูลชุมชนทุกชุมชนทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ - วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันของนักวิจัยทั้งหมด 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ข้อมูลการจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ - วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันของนักวิจัย
18	มิถุนายน-	<ul style="list-style-type: none"> - ประชุมทีมวิจัยจัดทำรายงานวิจัย 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ที่	เดือน/ปี	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
	กรกฎาคม 2551	ฉบับสมบูรณ์	

